

Lalə Əfəndiyeva
Azərbaycan Dillər Universiteti

<https://doi.org/10.30546/2518-752X.105.2024.1031>

MÜASİR İNGİLİS DİLİNDƏ İSİMLƏRİN SEMANTİK VƏ ETİMOLOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: *İngilis dili, isimlər, semantik, etimoloji, dilin inkişafı*

Keywords: *English language, nouns, semantic, etymological, language development*

Ключевые слова: *английский язык, существительные, семантика, этимология, языковое развитие*

Giriş. Dil cəmiyyətin inkişafını və mədəniyyətlərin qarşılıqlı təsirini əks etdirən əsas vasitədir. İsimlər isə hər hansı bir dilin leksik tərkibində xüsusi yer tutur, çünki onlar insanın ətraf aləmi dərk etməsi və adlandırması prosesində əsas rolunu oynayır. İngilis dili müasir dövrdə qlobal kommunikasiya vasitəsinə çevrilərək həm semantik zənginlik, həm də tarixi-etimoloji cəhətdən müxtəlifliyi ilə diqqət çəkir. Müasir ingilis dilində isimlərin semantik və etimoloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi bu dilin tarixi inkişaf yolunu, qloballaşma ilə bağlı dəyişiklikləri və dilin leksik-semantik dinamikasını anlamaq üçün əhəmiyyətlidir.

Tədqiqatın aktuallığı. Müasir ingilis dili dünya miqyasında əsas ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə edilir. Bu dilin qlobal rolunu nəzərə alaraq isimlərin semantik və etimoloji xüsusiyyətlərinin araşdırılması, onların məna yükünün və mənşəyinin öyrənilməsi aktuallıq qazanır. Texnoloji tərəqqi, elmi innovasiyalar və mədəni mübadilələr nəticəsində ingilis dili daim yenilənir, yeni sözlər yaranır, mövcud leksik vahidlər isə yeni mənalar qazanır. İsimlərin bu dəyişən təbiətini öyrənmək dilin qlobal dinamikasını başa düşmək üçün vacibdir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın əsas məqsədi, müasir İngilis dilində isimlərin semantik inkişafını və etimoloji mənşəyini araşdırmaqdır. Bu məqsədə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələr müəyyənləşdirilib:

- İngilis dilində isimlərin çoxmənalılıq xüsusiyyətlərinin təhlili;
- Semantik dəyişikliklərin tarixi və müasir səbəblərinin öyrənilməsi;
- İsimlərin etimoloji mənşəyinin araşdırılması və onların İngilis dilinin leksikasına təsiri;
- İsimlərin istifadəsində regional və üslubi fərqliliklərin tədqiqi;
- Yeni texnologiya və qloballaşmanın dilə təsirini araşdırmaq.

Tədqiqatın predmeti və obyekt. Tədqiqatın predmeti İngilis dilində isimlərin semantik və etimoloji xüsusiyyətləridir. Tədqiqatın obyekt isə müasir İngilis dilində istifadə edilən isimlər, onların mənşəyi və semantik inkişaf istiqamətləri təşkil edir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Bu tədqiqatın elmi yeniliyi müasir İngilis dilində isimlərin semantik və etimoloji xüsusiyyətlərini kompleks şəkildə təhlil etməsindən ibarətdir. İlk dəfə olaraq bu tədqiqatda texnoloji tərəqqi, mədəni qarşılıqlı tə-

sirlər və qloballaşma kontekstində isimlərin mənşəyi və istifadəsi analiz olunur. Əldə olunan nəticələr ingilis dilinin dinamik təbiəti və onun qlobal rolunu daha dərindən anlamağa imkan yaradır.

Tədqiqatın metodologiyası. Tədqiqatın aparılmasında leksik-semantik analiz, müqayisəli-tarixi metod, təsviri analiz və statistik yanaşma metodlarından istifadə edilmişdir. İngilis dilində isimlərin müxtəlif mənbələrdən seçilən nümunələri üzərində həm tarixi, həm də müasir semantik dəyişikliklər tədqiq olunmuşdur.

Tədqiqatın nəzəri və praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyəti ingilis dilində isimlərin leksik-semantik xüsusiyyətlərinin tədqiqinə yeni perspektivlər gətirməsindədir. Bu tədqiqat dilçilik sahəsində çalışan alimlər və tədqiqatçılar üçün dəyərli bir mənbə rolunu oynaya bilər.

Praktik əhəmiyyəti isə ingilis dili tədrisi, tərcümə fəaliyyətləri və leksikoqrafiya sahəsində istifadə imkanları ilə əlaqəlidir. Bu tədqiqatın nəticələri ingilis dilini öyrənənlərə və ya tədris edənlərə dilin semantik zənginliyini daha yaxşı anlamaqda kömək edə bilər.

İngilis dilində isimlərin semantik xüsusiyyətləri.

İngilis dilində isimlər zəngin semantik xüsusiyyətlərə malikdir və bu, onların çoxmənalılığı, sinonim və antonim əlaqələri, məcazi istifadəsi, eləcə də üslubi funksiyaları ilə özünü büruzə verir. İsimlərin semantik xüsusiyyətlərini dərindən araşdırmaq üçün onların müxtəlif aspektlərini təhlil etmək vacibdir [2, s. 64].

İngilis dilində isimlərin ən əsas xüsusiyyətlərindən biri çoxmənalılıqdır. Polisemiya bir sözün müxtəlif kontekstlərdə fərqli mənalar ifadə etməsi halıdır. Çoxmənalılıq, adətən, sözlərin istifadəsindən, tarixən inkişafından və mənaların genişlənməsindən qaynaqlanır.

Məsələn: “**Spring**” sözü birdən çox məna daşıyır:

- Təbiət anlayışı olaraq “*bahar mövsümü*” mənasında: “*Spring is the season of renewal.*”

- Mənbə kimi “*suyu təmin edən bulaq*” mənasında: “*They drank from a natural spring.*” və s.

İngilis dilində sinonimlər isimlərin mənasının müxtəlif çalarlarını ifadə etmək üçün istifadə edilir. Sinonimlər dilin zənginliyini göstərməklə yanaşı, yazılı və şifahi nitqdə üslub seçiminə imkan yaradır.

Məsələn: “**Journey**”, “**Trip**” və “**Voyage**” isimləri eyni məna sahəsinə aid olsa da, fərqli kontekstlərdə istifadə olunur:

- “*Our journey through life shapes who we are.*” (abstrakt və ya uzun müddətli səyahət)

- “*We took a short trip to the mountains.*” (qısa məsafə və ya müddət)

- “*The voyage across the Atlantic was memorable.*” (dəniz səfəri və ya uzun məsafə).

Antonimlər isə isimlər arasında ziddiyyətlər yaratmaq üçün istifadə olunur.

Məsələn: “**Life**” və “**Death**”:

- “*Life is a journey, not a destination.*”

- “*Death is the end of the physical journey.*” [3, s.104].

İngilis dilində isimlərin məcazi istifadəsi onların semantik imkanlarını daha da genişləndirir. Metafora bir anlayışın başqa bir anlayışla müqayisəsi yolu ilə yeni mənaların yaranmasını təmin edir.

Məsələn: **“Heart”**:

- “Ürək” mənasında: *“The doctor listened to his heart.”*

- Məcəzi mənə olaraq mərkəz və ya duyğu mənbəyi kimi: *“The heart of the city is bustling with life.”*

Metonimiya isə bir obyektin və ya anlayışın, onunla əlaqəli başqa bir obyekt vasitəsilə ifadə edilməsidir.

Məsələn: **“Crown”**:

- Tac mənasında: *“The king wore a golden crown.”*

- Metonimiya olaraq hakimiyyət anlamında: *“The crown has decided to pass the law.”*

Müasir ingilis dilində yeni anlayışların və texnologiyaların yaranması ilə isimlərin leksik sistemə daxil olması genişlənməmişdir. Bu proses “neologizm” anlayışı ilə əlaqədardır. Məsələn, **“smartphone”**, **“cyberspace”**, **“selfie”**, **“influencer”** kimi isimlər yeni dövrün tələbləri ilə yaranmışdır [4, s.70].

İsimlərin istifadə üslubu semantik zənginliyə təsir edir. Məsələn, bədii ədəbiyyatda isimlər tez-tez poetik funksiyalar yerinə yetirir. John Keats-in *“Ode to a Nightingale”* şeirində **“nightingale”** sözü təkcə bir quşu deyil, həm də azadlıq, təbiət və gözəllik simvolunu ifadə edir.

Beləliklə, ingilis dilində isimlərin semantik xüsusiyyətləri onların dilə məxsus zəngin ifadə imkanlarını nümayiş etdirir. Bu xüsusiyyətlər təkcə bədii ədəbiyyatda deyil, həm də gündəlik danışqda və akademik yazılarda geniş istifadə olunur. İsimlərin bu cür müxtəlifliyi dilin təkamül prosesində və ünsiyyət vasitəsi kimi funksionallığında böyük rol oynayır.

İngilis dilində isimlərin etimoloji xüsusiyyətləri

İngilis dilində isimlərin etimoloji xüsusiyyətləri onların mənşəyi, tarixi inkişafı və digər dillərlə qarşılıqlı təsiri nəticəsində yaranmış zəngin və rəngarəng leksik təbəqəni özündə əks etdirir. İngilis dili müxtəlif mədəniyyətlər və dillərlə təmas nəticəsində inkişaf etmiş, bu proses onun söz ehtiyatını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirmişdir.

Qədim ingilis dilindən qalan sözlər əsasən gündəlik həyat, təbiət və ailə ilə bağlıdır. Məsələn, **“Earth”** (Yer), **“Sun”** (Günəş), **“child”** (uşaq) kimi isimlər bu dövrdən günümüze qədər gəlib çatmışdır. Norman fəthi ilə birlikdə Fransız və Latin dillərinin təsiri güclənmiş, idarəçilik, hüquq, din və elm sahələri ilə bağlı çoxsaylı isimlər İngilis dilinə daxil olmuşdur. Məsələn, **“government”** (hökumət), **“religion”** (din), **“education”** (təhsil) bu dövrün dilə qazandırdığı əsas sözlərdəndir [5, s.117].

Bununla yanaşı, ingilis dili müxtəlif mədəniyyətlərdən sözlər alaraq leksik sahəsini daha da zənginləşdirmişdir. Yunan, ərəb, hind və digər dillərdən alınmış isimlər elm, texnologiya, mədəniyyət və astronomiya sahələrini əhatə edir. **“Algebra”**, **“piano”**, **“jungle”** kimi sözlər bu prosesin məhsuludur [1, s.99].

Etimoloji baxımdan İngilis dilindəki isimlər dilin tarixən müxtəlif mənbələrdən təsirləndiyini, onun inkişaf yolunun mürəkkəbliyini və zənginliyini nümayiş etdirir. Bu xüsusiyyətlər İngilis dilinin beynəlxalq ünsiyyət vasitəsi kimi global əhəmiyyət qazanmasında mühüm rol oynamışdır.

Nəticə. Bu araşdırma göstərir ki, İngilis dili özünün həm tarixi, həm də müasir xüsusiyyətləri ilə dünya dilləri arasında unikal mövqə tutur. İsimlərin semantik və etimoloji tədqiqi yalnız dilin zənginliyini ortaya qoymaqla kifayətlən-

mir, həm də bu dilin daha dərinədən öyrənilməsi və istifadə imkanlarını artırmağa xidmət edir. Müasir dövrdə İngilis dilinin inkişafı və istifadəsi qloballaşma, texnoloji tərəqqi və mədəni dəyişikliklərlə sıx bağlıdır. Dilin hər sahədə geniş yayılması onun istifadəsini daha dinamik və zəngin etmişdir. İngilis dili, xüsusən internet və sosial medianın inkişafı ilə birləşərək dünya miqyasında əsas ünsiyyət vasitəsi halına gəlmişdir. Bu, İngilis dilinin təbii inkişafını sürətləndirərək yeni sözlər və ifadələrin yaranmasına şərait yaratmışdır. Sosial dəyişikliklər, cəmiyyətin müxtəlif qrupları arasında qarşılıqlı əlaqələr və mədəni fərqliliklər də dilin inkişafına təsir göstərmişdir. Məsələn, müasir dövrün ən çox müzakirə edilən mövzularından biri olan gender bərabərliyi və feminist hərəkət ingilis dilində cinsiyyətə aid istifadə edilən ifadələrdə dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. “Chairman” (sədrlik edən kişi) kimi cinsiyyətə aid olan sözlərə qarşı çıxışlar nəticəsində “chairperson” və ya “chair” kimi neytral ifadələr geniş istifadə olunmağa başlanmışdır.

Texnoloji yeniliklər, sosial dəyişikliklər, global iqtisadiyyat və mədəni təsirlər dilin dinamik təbiətini davamlı olaraq formalaşdırır. Beləliklə, müasir İngilis dili həm tarixi köklərinə söykənərək, həm də müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq inkişaf edir.

Ədəbiyyat:

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. М., 2012, 215 с.
2. Волкова Е.А. Семантические изменения в английском языке. Гуманитарные и социальные науки 2016. № 1. С.60-70
3. Кобрина Н.А., Болдырев Н.Н., Худяков А.А. Теоретическая грамматика современного английского языка: учебное пособие. М., 2009.. 320 с.
4. Степанов А.В. Формальные и семантические характеристики пространственных конъектных существительных в современном английском языке. Кандидат наук, 2018, 213 с.
5. Zhuk V.A. Etymological characteristics of English Words. Illia Mechnikov Odessa National University Press, 2004. – p.117-123

Lala Afandiyeva

Summary

SEMANTIC AND ETYMOLOGICAL CHARACTERISTICS OF NOUNS IN MODERN ENGLISH

In this article, the semantic and etymological features of nouns in modern English are investigated. Semantic features include different meanings of nouns, polysemy and context-changing meanings. The semantic development of nouns in English is enriched by their use in different styles and contexts. Nouns also reflect the dynamic nature of language, as it takes on new meanings all the time thanks to new concepts and technological innovations. From the etymological point of view, the rich noun lexicon of the English language was formed as a result of its historical development and interactions with other languages. Words borrowed from Anglo-Saxon, Latin, French, Greek, Arabic and Indian languages have added richness to the English language and strengthened its multicultural character. In modern times, technology and social changes have led to the emergence of new nouns in the English language and the further development of the language as a means of global communication. The article shows how the lexical and semantic richness of the English language is formed in both historical and modern

contexts, and at the same time, the etymological origin of nouns and the role of different languages in this development are emphasized. This study delves into the semantic and etymological features of nouns in English, demonstrating the importance of language as a multifaceted and global means of communication.

Лала Эфендиева

Резюме

**СЕМАНТИЧЕСКАЯ И ЭТИМОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА
СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ**

В данной статье исследуются семантические и этимологические особенности существительных в современном английском языке. Семантические особенности включают разное значение существительных, многозначность и контекстно-меняющиеся значения. Семантическое развитие существительных в английском языке обогащается за счет их использования в разных стилях и контекстах. Существительные также отражают динамическую природу языка, поскольку он постоянно приобретает новые значения благодаря новым концепциям и технологическим инновациям. С этимологической точки зрения богатая именной лексика английского языка сформировалась в результате его исторического развития и взаимодействия с другими языками. Слова, заимствованные из англосаксонского, латинского, французского, греческого, арабского и индийского языков, добавили богатства английскому языку и укрепили его мультикультурный характер. В наше время технологии и социальные изменения привели к появлению новых существительных в английском языке и дальнейшему развитию языка как средства глобального общения. В статье показано, как формируется лексико-семантическое богатство английского языка как в историческом, так и в современном контексте, при этом подчеркивается этимологическое происхождение существительных и роль разных языков в этом развитии. Данное исследование углубляется в семантические и этимологические особенности существительных в английском языке, демонстрируя важность языка как многогранного и глобального средства общения.

Rəyçi:prof.A.Hüseynov